

MISJON OG SJØFART

av

JOHN FOSTER

Professor John Foster, Glasgow, har sendt oss denne artikkel som sikkert vil bli lest med spesiell interesse. Det blir her pekt på et forhold som må sies å ha vært av særskilt betydning for vårt land, jfr. biskop Berggrav's rammende ord: «Norge ble kristnet mer ved vinden enn ved våpnene.» Dr. Foster var Egede Instituttets gjest i 1951 og foreleste både ved Universitetet i Oslo og ved Menighetsfakultetet. Oversettelsen er ved pastor Ivar Agøy. — Red.

I år 178 e. Kr. skrev Celsus, en lærd greker i Rom eller Alexandria, et kampskrift mot kristendommen. Kirken var svært ung og hadde i grunnen slett ingen rett til å eksistere. Men som et hemmelig samfunn og en virkelysten undergrunnsbevegelse var den i stadig vekst med utgangspunkter i alle Middelhavets havnebyer. Den hadde for lengst nådd Rom, og funnet vei vestover til Gallia og Spania. Fra Aleksandria hadde den vandret oppover Nilen og ned gjennom Rødehavet til spissen av Arabia. Fra Irak strakte den seg mot Persia. Hva hadde så denne anti-kristelige forfatter å si? I forhold til vårt emne er disse hans ord av betydning: «Jesus samlet om seg ti eller elleve dårlige elementer, skatteoppkrevere og sjømenn av uærligste slag. Med dem dro han hit og dit og søkte å oppholde livet ved skammelige tiggemetoder.» Dette er hans oppfatning av kallelsen av de tolv. I oldtiden — som i våre dager — var det enkelte råtamper blant sjøfolkene. At kristendommens første utbredere var sjøfolk, var for ham grunn nok til å felle dommen over den. Sjøfolks andel i evangeliets utbredelse — ja, her har vi den uttrykt i selve starten.

Apostelen Paulus er den misjonær hvis virke vi kjenner best. Han har selv summert sine opplevelser slik: « . . . tre ganger led jeg skipbrudd, et døgn har jeg vært i dypet. Ofte har jeg vært på reiser, . . . i farer på hav, . . . i strev og møye, ofte i nattevåk, i hunger og tørst . . . i kulde og nakenhet.» (2. Kor. 11,25 ff.) Det er sjømannens gjenvordigheter. Mange av sine reiser i Middelhavsområdet gjorde han til sjøs. Han holdt havnebyene for strategiske steder å anlegge menigheter i. Paulus var fortrolig med havner og sjøfolk — fra Cæsarea i Palestina til Cypren, Creta, Malta, Lilleasiakysten, Balkan og Italia, og kanskje så langt vest som til Spania. Vi kunne ønske at Lukas i Apostelgjerningene hadde fortalt oss mer om sine sjøreiser. Paulus understreker misjonærenes betydning: «Hvorledes skal de kunne tro på en de ikke har hørt om? Og hvorledes skal de kunne høre uten at noen forkynner? Og hvorledes skal noen kunne forkynne uten først å bli utsendt?» Han kunne gjerne tatt et skritt til: «Og hvorledes skal de kunne reise uten at sjøfolkene vil ta dem med?»

Vi har en detaljert skildring av en av Paulus' reiser, den som forteller om forliset ved Malta. Ifølge Ap. gj. 27,37 var det 276 personer ombord. Et skip på den tiden var neppe mer enn 200 fot langt. Noen håndskrifter av Ap. gj. nevner 76 i stedet for 276, antagelig fordi avskriverne syntes tallet var for stort. Imidlertid forteller Josephus, som levde samtidig med Paulus, at han engang var en av 600 passasjerer. Heldigvis var det vanlig på den tiden å legge opp skipene fra november til mars på grunn av vinterstormene. Middelhavets sjømenn var imidlertid, av geografiske grunner, ikke slike langfarere som det Indiske havs sjøfolk. La oss nå vende oss til dem.

Skulle man reise fra Middelhavet til det Indiske hav, seilte man opp Nilen ca. 800 km. Derfra brukte man en uke på å rekke Rødehavskysten. En forfatter som levde på apostlenes tid, skriver om indisk, arabisk og gresk sjøfart. Inderne seilte fra Broach (vel 300 km nord av Bombay) og drev handel til utløpet av Rødehavet og videre sørover Afrikas kyst. Araberne hadde Mocha vestenfor Aden til hovedhavn. Grekerne drev

kystfart ned langs begge kystene av Rødehavet. Derfra seilte de om Arabia til India og Ceylon. Forfatteren nevner at det nettopp på denne tiden foregikk en endring i den greske sjømannskunst. Tidligere hadde de holdt seg langs kystene, men nå lærte de — antagelig av indiske og arabiske sjømenn — å bruke sørvestmonsunen, som blåser i tiden juni til september. For slike små skip må det storm- og regnfulle monsunværet sikkert ha vært ubehagelig og farlig, men på den annen side vant de mye tid ved å la den kraftige vinden bringe seg rett over til den indiske kysten. Kjøpmenn fra Alexandria kunne nå India, kjøpe opp pepper, krydder, parfymen, musselin, perler, ibenholt, perlemor og sølv, og reise hjem igjen — alt sammen i løpet av seks måneder. Og hvordan var det lengre øst? Jeg har lest kinesiske beretninger om en handelsdelegasjon som nådde den kinesiske hovedstad i år 166, fra kong «An-Tun»s land. Navnet «An-Tun» er et kinesisk forsøk på å skrive Marcus Aurelius Antonius. Den kinesiske beretningen legger til: «Fra denne tid begynte det direkte samkvem med dette land.» Slik ser vi at det hundre år etter Paulus' død var sjøforbindelser — ikke bare i Middelhavsområdet — men også østover, like til Gulehavet.

De sentrale trossetninger i den kristne religion dreier seg om Gud og verden. «For så har Gud elsket verden at han ga . . .» «Gå ut i all verden og forkynn . . .» Dette var ikke bare snakk, ikke en ugjennomførlig ordre. Verden lå åpen og folk kunne reise. Sjømannen hadde, med livet som innsats, ydet et meget stort bidrag til evangeliets utbredelse.

Her kan vi stanse med vår omtale av kommunikasjonene, for det kom ikke opp noe nytt kjennskap til verden og veiene rundt den før Columbus i 1492 seilte vestover og oppdaget den nye verden, og 1497 da Vasco da Gama seilte østover rundt Afrika, og 1522 da Magellans skip gjorde den første jordomseiling og innledet den nye tid.

Gjennom alle århundrer har denne forbindelse vedvart; sjømannen har hatt mye å gjøre med evangeliets utbredelse. Han er førstemann i bruken av nye sjøruter, han bemanner skutene

som misjonærene må reise med, stundom er sjømannen selv misjonær, og til andre tider er misjonæren like sikkert ingen dårlig sjømann. Jeg kan illustrere forbindelsen fra aposteltiden til vår egen tid, om det enn neppe vil bli plass til å legge fram et bilde fra hvert av de nitten århundrer som ligger imellom.

Vi begynte med apostlene, som også var fiskere. Her er en skisse fra *det andre hundreåret*. En misjonær ved navn Justin reiste vestover fra Palestina til Rom. Omkring år 150 finner vi ham i full virksomhet med å gjøre sin undergrunnsbevegelse kjent. (Han ble fengslet og henrettet i år 165.) Justin forteller hvordan kristendommen vant terreng gjennom kristne reisende og handelsmenn, noen av dem uten tvil sjøfarere. «Vår Herre har pålagt oss å lede alle ved tålmod og ydmykhet fra skam og den onde lyst. At vi i noen monn har oppnådd dette, viser de mange som er kommet i kontakt med oss og er blitt vunnet og forvandlet fra voldsomme og tyranniske personer, enten ved å iaktta sine kristne naboers trofaste fromhet eller ved å se kristne reisendes vidunderlige tålmod når man forlangte for høy pris av dem, eller ved å gjøre forretninger med kristne.» Grunnleggerne av de kristne menigheter i enkelte av de største byene (f. eks. i Rom) er ikke kjent. Ofte var de ikke apostler, ikke misjonærer, men rett og slett kristne som bar sin tro med seg i sin daglige dont.

La oss se på et bilde like før inngangen til *det tredje århundre*. Clemens var en kristen lærer i Alexandria, den største av havnebyene, møtestedet for tre verdener, Middelhavslandene, Østen og Afrika. Om lag år 180 skriver han om hva slags symboler de kristne kan bruke. Han sier at de ikke lenger bør sette bilder av hedenske guder eller våpen eller drikkebegre på sine signetring, fordi en kristen hverken er en avgudsdyrker eller en voldsmann eller en drukkenbolt. Han fortsetter: «La våre segl være en due eller en fisk eller et skip som lenser for vinden eller et skipsanker.» Duen står selvsagt for den Hellige Ånd. Fisken representerer i oldkirken forbokstavene av uttrykket: «Jesus Kristus, Guds sønn, Frelseren». Sammenkrevet blir disse bokstavene I. Ch. Th. Y. S., som er den greske

stavemåten for ordet «fisk». Skipet står for frelsens ark, men er også brukt fordi mast og rå sammen danner et kors. Ankeret viser til Hebr. 6,19: «Håpet har vi som et anker for sjelen». Er det ikke naturlig å tenke seg at nautiske symboler, fisk, skip og anker, helst ble brukt av sjøens folk? Jeg kan tenke meg at vi her har et indicium på at annet og tredje århundres kristenhet opprettholder sin forbindelse med sjøens menn.

I *det fjerde århundre* vil vi gjøre en tur til Etiopia. Man har sjelden klart for seg at en av verdens eldste bestående kirker hører hjemme i Afrika. Omkring år 340 var Aedesius og Frumentius passasjerer på et skip som anløp en havn i Rødehavet. Alle de andre ble massakrert, men de to ungdommene ble tjenerne ved det kongelige hoff i Axum. Gjennom sin troskap vant de kongens tillit, og ved hans død ble de rikets regenter. Frumentius møtte kristne blant de kjøpmenn som handlet med Axum, og ved deres hjelp bygde han en kirke og vant noen for Gud. Senere ble begge frigitt så de kunne reise hjem til Tyrus. Frumentius reiste imidlertid til Athanasius, biskop av Alexandria, og ba ham å sende en biskop og noen prester. Athanasius svarte: «Og hvem er mer skikket enn du selv er?» Dette er begynnelsen til den etiopiske kirke, som består den dag i dag som den afrikanske representant for fedrenes kirke.

I begynnelsen av *det femte århundre* ble Patrick kidnappet, sannsynligvis et sted nær Clyde, og brakt til Irland som trell. Her ble hans religion for første gang det han levde på. «Jeg ba,» sier han, «mens jeg gikk og gjette, hundre bønner om dagen og like mange om natten.» I år 411 unnslopp han og fant veien om lag 300 km til en havn, hvor et skip lå ferdig for å seile til Frankrike. Han tilbød seg å arbeide seg over, men kapteinen nektet plent. Da Patrick fortvilet gikk sin vei under inderlig bønn, hørte han kapteinen rope seg tilbake. Han fikk gå ombord, og nådde etter mange gjenvordigheter tilbake til sitt hjemsted. Men der kunne han ikke holde seg i ro. Han fikk en visjon, i hvilken «Jeg hørte,» forteller han, «deres røst som bor ved skogene nær Vesterhavet, og de ropte med én munn: 'Gudfryktige unge mann, kom og bo blant oss en gang til.' Gud

være takk forat Herren etter mange år lot dem få det de hadde ropt om.» Etter en lang utdanning reiste Patrick i 432 til Irland som misjonsbiskop. Der grunnla han den keltiske kirken, som engang skulle komme tilbake og berge situasjonen i England.

Dette fører oss opp til *det sjette hundreåret* og til Columba. Han var en misjonær som må betraktes som sjømann. Stedet der han landet på Iona i 563, etter å ha seilt fra Londonderry, kalles på gallisk for Port na Curraich, skinnbåtviken. Menn som kunne våge denne reisen i skinnbåter, sannsynligvis ikke mer enn 6 fot lange, hvor det åpne Atlanterhavet står rett inn, må i sannhet ha vært sjømenn. På Iona ikke bare dyrket de opp den steinete jorden, men fisket også i det stormfulle havet. De reiste også, ofte i skinnbåter, ut på prekanturer. På noen av disse utreisene kunne noen av dem stanse igjen for å grunnlegge nye sentra for lys og lærdom. Den viktigste av disse nye kolonier var Helligøya utenfor kysten av Northumberland, arnestedet for St. Aidans misjon fra 635. Uten sammenligning den største delen av England ble kristnet, ikke av benediktinerne fra Canterbury, men av munkene fra denne nordiske misjon.

Fra det samme sjette århundre må jeg nevne Cosmas Indicoeleustes, «India-fareren». Som kjøpmann i Alexandria hadde han seilt de østlige hav i tiden omkring 520, og senere i sitt liv skrev han et verk i tolv bind som han kalte «Kristen Topografi». Hensikten var å vise at det bibelske bilde av verden var korrekt, nemlig at den var et flatt avlangt plan, ikke en sfære som de fleste greske tenkere mente. Det var et lite lovende emne! Likevel gir Cosmas oss, ved å fortelle om sine reiser for å bevise sin påstand, kunnskap som er av virkelig verdi. Han har funnet kristne i Socotra i det Indiske hav, på Ceylon er der «en kirke av persiske kristne». Der er også kristne «på det stedet som kalles Male, hvor pepperen gror» (Malabar) og «på det stedet som kalles Kalyan» (det ligger to stasjoner med jernbanen fra Bombay). Her har vi en sjømann som gjør god bruk av sine reiser, om enn ikke i sitt forsøk på å bevise

at jorden er flat, så i hvert fall ved å gi oss det første håndfaste kjennskap til kristendommen på den andre siden av den Arabiske bukt.

La oss gjøre et hopp fra det sjette til *det tiende århundre*. Alle sjøfolk som gjester Oslo, bør ta en tur og se på Viking-skipene, som er gravd fram av gravhaugene og restaurert så de ser ut slik de må ha vært i det niende og tiende hundreåret. Det er blitt meg fortalt at en tysk sjøoffiser under nazi-okkupasjonen av Norge var ute for å se på dem og bemerket til den norske omviseren at han ikke syntes de så ut til å ha vært særlig tess. «Nei,» svarte nordmannen, «men *de* klarte å komme til England.» Det skal være visst og sant! Vikingene brente og plyndret kirker og klostre og truet med å utsette kristendommen i mange deler av Europa. En av disse sjørøverne, en lyshåret kjempe, Olav Tryggvason, og hans felager, var ute på et slikt tokt da de møtte en kristen eremitt på Scilly-øyene (vest for Cornwall). Denne mannens underlige kraft gjorde et slikt inntrykk på de råbarkede sjørøverne at de ba om kristen dåp, og de seilte tilbake til England, ikke for å plyndre, men for å få biskopen av Winchester til å konfirmere dem. Olav Tryggvason vendte tilbake til Norge i 995 som en av landets første kristne konger. Han var ennå en voldsom mann, men nå brukte han sine krefter til å ødelegge hedenske hov, og når hans lendmenn nektet å ta ved kristentroen, utfordret han dem til kamp. Det kan synes som en brutal form for kristendom, men det er likevel begynnelsen av kristendommens historie, ikke bare i Norge, men også i dets biland, Island, Grønland, Shetland og Orknøyene.

I de siste år har jeg arbeidet med nye vitnesbyrd om kristendommen i China i *det trettende og fjortende århundre*, kjøpmanneventyrernes (f. eks. Marco Polo) og Kublai Khans, den største av alle keiseres, tidbolck. Kublai Khans rike strakte seg fra Gulehavet til Svartehavet. De sjøfarende kjøpmenn tok sin religion med seg. Etter oppløsningen av det mongolske dynasti i 1368, svant de fremmede småsamfunn bort. Ved Ch'uan-Chou (nær Amoy), som den gang var den største havnebyen, samlet

kineserne de utenlandske gravsteinene og bygget dem inn i bymuren. De tenkte at de aldri ville finnes igjen. Under krigen mot Japan ble middelaldermurene rundt denne byen revet ned, og disse stenene med kors, noen av dem med kors og engler, kom fram i lyset. Det er det største funn av kristne minnesmerker i det Fjerne Østen. Det minner oss om den salmen som ble skrevet av en senere skipskaptein ved Chinas kyst, Sir John Bowring:

*In the Cross of Christ I glory
Towering o'er the wrecks of Time.*

Dette er nok en illustrasjon av sjøfolks andel i evangeliets utbredelse.

Og så kommer vi til *den nye tid*. Prins Henrik Sjøfareren var, som hans navn også uttrykker, en sjømann, og han var en kristen sjømann. Han styrte Portugal i det femtende århundre, og brukte sin tid til å utruste ekspedisjoner som seilte lengre og lengre nedover Afrikakysten. Han prøvde å finne en vei rundt Afrika til Østen. Hvorfor? Hans samtidige biograf sier: «Han ønsket å fremme en vekst i Vår Herre Jesu Kristi tro.» Og så skjedde det at Vasco da Gama i 1497 rundet Kapp det Gode Håp og dro videre for å fullbyrde håpet: rundt Afrika til India. Selv sa han at han hadde kommet for å finne «kristne og krydder», og han nevnte kristne først. Imens hadde Columbus, Genua-sjøfareren i spansk tjeneste, gjort en enda større oppdagelse i 1492. Den første øya han landet på i den nye verden, ble av ham selv kalt San Salvador, den Hellige Frelser. Columbus forklarer: «fordi det var ved å stole på hans beskyttelse at jeg i det hele tatt kom hit». Han ser dette komme til en ny verden hovedsakelig som en ny æra for kristendommens utbredelse. «La Kristus glede seg over at de mange, hittil fortapte nasjoners sjeler nå kan bli frelst! La oss alle glede oss, både over utvidelsen av området for vår tro, og over økningen av vår rikdom!» Dette er begynnelsen til den nye tid. Det er også den protestantiske reformasjons tid. Mon vi virkelig

innser den betydning dette har for kristendommen? Se nå igjen på arbeidet for å åpne sjøveiene over den hele verden. To hendinger springer oss i øynene. I 1517 greidde portugiserne å utvide sitt virkefelt, og deres skip krysser utenfor den kinesiske kyst som de første europeere som har nådd så langt på mer enn halvannet hundre år. I 1520 er Magellans skip i gang med å seile rundt jordkloden. Verden er blitt åpnet. Hvorfor? Ganske visst for at evangeliet skal nå fram!

Det er rett når vi mener at den protestantiske reformasjon er en fornyelse av den opprinnelige kristendom. Denne fornyelse stemmer med hensyn til tid fullstendig overens med oppdagelsen av sjøveiene. 1517 er det år da Martin Luther kunngjorde sine teser mot misbruken av avlatsbrevene. 1520 er det år paven lyste Luther i bann og reformasjonen tok sin begynnelse. De nye kommunikasjonene var fullt kjente nettopp da dette nye livs vårflom kom til det vestlige Europas kristendom som så lenge hadde vært i forfall. Kirkens nye liv skulle visselig etter Guds vilje bringes ut til hele verden. De protestantiske kristne forsømte denne største av alle misjonsmuligheter. Det var mot-reformasjonens misjonærer som gjorde denne tiden til den største misjonsperiode i kristendommens historie inntil da. Den bitre sannhet er at protestantene i de fleste land måtte kjempe så lenge for sin egen eksistens at de stivnet til i en holdning av selv-bekymring og hørte ikke Kristi ordre: «Gå ut i all verden». De måtte vente på nok et Åndens pust før de fikk motivkraft til å engasjere seg i denne kirkens mest sentrale oppgave. Denne kraft kom i det attende århundres mange evangeliske vekkelser. Dette fører oss til «misjonsvekkelsen» («The Missionary Awakening»), som er det navn kirkehistorien har gitt den bevegelse som fra 1792 til 1842 førte til dannelsen av de fleste av de store misjonsselskaper. Det begynte i Storbritannia: 1792 Baptistenes Misjonsselskap, 1795 London Misjonsselskap, 1799 Kirkemisjonsselskapet, 1804 Det Britiske og Utenlandske Bibelselskap osv. Bevegelsen spredte seg til andre land i Europa og til Nord-Amerika. Kronen på halvseklet ble satt i 1842 med Det Norske Misjonsselskap. Disse begivenheter innleder den

største av alle misjonsepoker. Den har resultert i at Den Hellige Skrift på halvannet hundre år er blitt oversatt til over 1100 språk, og i at den kristne kirke har slått rot i alle land unnatt tre.

Stiftelsen av Baptistenes Misjonsselskap i 1792 er i alminnelighet regnet for å være opptakten til denne veldige bevegelse, men det er et spørsmål om dette er riktig. I år 1786 reiste en av John Wesleys medarbeidere, dr. Thomas Coke, som i likhet med Wesley var prest i den engelske kirke, til Amerika for å virke som superintendent for metodistenes arbeid i koloniene. Han kom ved et uvær ut av kurs og landet på øya Antigua. Her fant han en legmann som het Baxter. Han arbeidet i regjeringens skipsverft og hadde begynt å preke for neger-slavene. På den måten hadde han samlet om seg en menighet på 1500 lemmer. Denne skipsbyggerens virksomhet er i virkeligheten en enda tidligere begynnelse på den moderne misjonsbevegelse.

Så langt begynnelsen. Slutten på halvsekklets lysende liste over misjonstiltak er 1842, Det Norske Misjonsselskap. Men Norge hadde fostret en misjonær 120 år tidligere. Grønland hadde lenge hørt til Norge, men hadde mistet kontakten både med landet og kristendommen. I det 17. århundre seilte nordmenn igjen på Grønland, og hvor sjøfolkene viste veien, fulgte misjonæren — Hans Egede — etter. Med hensyn til Norges andel i den moderne misjonsbevegelse, som Egede er forløper for, har man understreket innflytelsen fra Storbritannia, Basel og Tyskland samt de nye impulser i Norges eget åndelige liv. Men det er en faktor til: Den kraftige tilskynnelse til misjonsinteresse som ligger i den kjensgjerning at Norge er en av de fremste sjøfartsnasjoner i verden. Skip og sjøfolk på de syv hav gjør virkelig og levende for folk hjemme oppdraget å «gå ut i all verden». Dette har sin gyldighet i Norge også i dag.